

Simon (Semjon) Konstantinovitj Starostin

Den sjätte december i år skulle Simon Starostin ha fyllt hundra år. Så gammal blev han emellertid inte – han dog i oktober 1975 och ligger begravd på Halls kyrkogård på Gotland.

Bakom namnet på gravstenen döljer sig ett märkligt levnadsöde. Simon Starostin föddes i Jakutien - numera republiken Sacha – i östra Sibirien, nära floden Lena, i det område där jordens kallaste bebodda trakter finns. Hans modersmål var jakutiska, ett språk som är besläktat med turkiskan, men han talade också ryska, eftersom Jakutien i århundraden varit en del av Ryssland. I sin ungdom var han lantarbetare. Han deltog i antirevolutionär verksamhet mot kommunisterna, och 1927 fördes han och två andra jakuter till ett fångläger på en ö i Vita havet .

Efter fem år lyckade de tre jakuterna lämna lägret och kom efter en strapatsrik vandring över gränsen till Finland. Så småningom uppmärksammades de tre exotiska flyktingarna av en professor Ramstedt i Helsingfors, språkforskare och diplomat. Deras språk studerades på akademisk nivå, och det finns ett foto som föreställer Simon Starostin i sibirisk schamandräkt vid ett vetenskapligt möte.

Simons båda kamrater var ganska välutbildade, men Simon själv uppges ha varit närmast analfabet. Han arbetade ett par år som trädgårdsmästare hos professor Ramstedt.

1937 gifte sig Simon med en finska av svensk börd, Maria Örn. Så kom vinterkriget och fortsättningskriget; de tre jakuterna kämpade på finsk sida mot Sovjetunionen – i ständig skräck att bli tillfångatagna och återförda. En av kamraterna stupade, den andre dog av sjukdom, men Simon överlevde, och efter kriget flyttade först Maria och sedan Simon till Sverige, där Maria hade en syster. Överfarten lär för Simons del ha varit mycket dramatisk.

Efter en tid i Stockholmstrakten flyttade makarna till Uppsala, där han enligt en uppgift var trädgårdsarbetare på Ultuna. Enligt en annan var han – liksom hustrun – metallarbetare.

1962 köpte paret en liten gård i Hall. De levde ett stilla liv, hade en del smådjur. Simon talade knappast svenska, men grannar har vittnat om att han en vänlig, tacksam och hjälpsam människa.

Varför just Hall? Kanske var det på grund av den skräck för att bli upptäckt av sovjetiska kunskapare, som aldrig lämnade honom. Han ansåg kanske att risken för att bli upptäckt var mindre i Hall än i Uppsala. Dessutom hade Starostins vänner av estnisk börd, som var bosatta på Gotland.

Efter Sovjetunionens fall blev de tre jakuterna postumt rehabiliterade av de ryska myndigheterna.

Under Uppsalatiden uppmärksammades Simon – kanske tack vare tips från professor Ramstedt? - av Björn Collinder, professor i finsk-ugriska språk och en språklig lärdomsgigant, för vilken inte många språk tycks ha varit främmande. Han ordnade en inspelning – på fem 78-varvsskivsidor – där Simon på jakutiska berättar om sin barndom, om sin hemtrakt och om seder och bruk. Den inspelningen finns bevarad på Dialektarkivet i Uppsala, och den har vetenskapligt bearbetats av forskare vid universiteten i Helsingfors och Gent (Belgien).

I Jakutsk, huvudstaden i Jakutien / Sacha, bor en författare och historiker vid namn M.S. Ivanov; han skriver på jakutiska och använder helst det jakutiska namnet Bagdaryyn Sulbe. Han har skrivit en mängd tidningsartiklar och en bok (eller kanske flera?) om de tre jakuternas liv. I boken "Oloch dolguna" (Ödets nycker) finns t.o.m. ett foto ^{av} med Simon och Maria utanför deras hus i Hall. Genom Ivanovs forskning och författarskap (han har även ordnat en utställning och gjort ett program i jakutisk tv) blev Simon Starostin och hans båda kamrater på 1990-talet något av jakutiska nationalhjältar. Och när Ivanov för några år sedan fick en bandkopia av "stenkakorna" från Uppsala, då skrev han en närmast lyrisk tidningsartikel med rubriken "Att höra S.K. Starostins röst".

Simons hustru Maria avled tio år efter sin make. Även hennes livsöde vore värt att dokumenteras, men nu är det Simon Starostin, jakuten som hamnade i Hall på Gotland, som härmed får ett enkelt äreminne, hundra år efter sin födelse och tjugofem år efter sin död.

Torbjörn Hedman

Skrivet i november 2000.